

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ
ΚΑΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

Με βάση την (εμπειρική) ανάλυση των μεταφράσεων της Αγίας Γραφής και τον σχετικό επιστημονικό διάλογο των τελευταίων εξήντα περίπου χρόνων¹ οι μεταφράσεις του βιβλικού κειμένου (από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας)² μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις βασικούς τύπους/κατηγορίες:³ α) στις *διαγραμμαμικές* (ή *λέξη προς λέξη*) μεταφράσεις, β) στις *κατά λέξη* μεταφράσεις, γ) στις *φιλολογικές* μεταφράσεις, και δ) στις *λειτουργικά ισοδύναμες* ή *επικοινωνιακές* μεταφράσεις. Με βάση τις μεταφραστικές στρατηγικές που ακολουθούνται (βλ. παρακάτω, καθώς και το κεφ. 3), είτε αυτές ακολουθούνται αυθόρμητα και διαισθητικά είτε προγραμματικά και ρητά, μπορούμε λοιπόν να μιλάμε για συγκεκριμένους «τύπους» και «μεταφραστικά μοντέλα», χωρίς φυσικά η εν λόγω τυπολογία να θεωρηθεί αποκλειστική, κανονιστική ή τετελεσμένη, με την έννοια ότι α) οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των μεταφραστικών αυτών τύπων δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτες, β) η υπάρχουσα τυπολογία μπορεί να έχει διάφορες μορφές, γ) μπορεί να γίνει μια εντελώς διαφορετική κατηγοριοποίηση. Ως προς την τυπολογική ποικιλία αναφέρω ενδεικτικά:

Ο NIDA 1964: 159 και λίγα χρόνια αργότερα οι NIDA & TABER 1969: 22–32 έκαναν τη θεμελιώδη διάκριση ανάμεσα σε *μορφική*

¹ Δηλαδή την περίοδο η οποία ουσιαστικά συμπίπτει με την αυτονόμηση της μεταφρασεολογίας ως επιστημονικού κλάδου. Για τις μεταφραστικές σπουδές/τη μεταφρασεολογία βλ. ενδεικτικά MUNDAY 2002: 28 κ.ε. και ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ 2015: 21 κ.ε. με περαιτέρω βιβλιογραφία.

² Για τη διάκριση ευρύτερων περιόδων/εποχών μετάφρασης βλ. SMALLEY 1991: 22–33 και NIDA 1998.

³ Βλ. ενδεικτικά DE WAARD & DE LA BRASQUE 2011.

ισοδυναμία/αντιστοιχία (*formal equivalence/correspondence*)⁴ και σε δυναμική ισοδυναμία (*dynamic equivalence*), όπου η πρώτη αντιστοιχεί στις κατά λέξη και στις φιλολογικές μεταφράσεις, η δεύτερη στις λειτουργικά ισοδύναμες/επικοινωνιακές μεταφράσεις.⁵ Η διάκριση αυτή αποτέλεσε την απαρχή μιας ριζικής αναθεώρησης των απόψεων που κυριαρχούσαν ως τότε σχετικά με τη μετάφραση του βιβλικού κειμένου.⁶ Μια εικοσαετία περίπου αργότερα, κι ενώ η μεταφρασεολογία είχε πλέον εδραιωθεί ως αυτόνομος επιστημονικός κλάδος, η μεταφρασεολόγος Καταρίνα Ράις (REISS 1985a) διατύπωσε σ' ένα άρθρο της την πρώτη (τουλάχιστον όσο γνωρίζω) αναλυτική τυπολογία μεταφράσεων της Αγίας Γραφής διακρίνοντας πέντε τύπους μετάφρασης: 1) τη διαγραμμαμική, 2) την κατά λέξη, 3) τη φιλολογική, 4) την επικοινωνιακή, και 5) τη μετάφραση-διασκευή.

Έναν χρόνο αργότερα οι NIDA & DE WAARD 1986: 40 ταξινομήσαν με παρόμοιο τρόπο τις μεταφράσεις της Αγίας Γραφής δίνοντας μεγαλύτερο βάρος στις «ελεύθερες» μεταφράσεις: 1) διαγραμμαμική, 2) κατά λέξη, 3) μεταφράσεις της πλησιέστερης φυσικής ισοδυναμίας, 4) διασκευές, 5) πολιτισμικές αναδιηγήσεις/επανερμηνείες (=1) interlinear, 2) literal, 3) closest natural equivalent, 4) adapted, 5) culturally reinterpreted).

Σε ένα πρώιμο άρθρο του ο Ρούντολφ Κασσύλκε (KASSÜHLKE 1976)⁷ ανέλυσε 49 διαφορετικές μεταφράσεις προβαίνοντας σε μια

⁴ Για τις τροποποιήσεις και την εξέλιξη των σχετικών όρων και της ονοματολογίας του συγκεκριμένου μοντέλου βλ. αναλυτικότερα παρακάτω την υποσημείωση (δ) σ. 34, υποσημείωση 18.

⁵ Αναλυτικότερα βλ. παρακάτω την υποσημείωση (δ).

⁶ Ο Αμερικανός γλωσσολόγος Γιουτζήν Νάιντα (1914–2011) και οι δημοσιεύσεις του σχετικά με τη μετάφραση της Βίβλου δεν αποτέλεσαν μόνο την απαρχή μιας εντελώς νέας και συστηματικής προσέγγισης του βιβλικού κειμένου (το οποίο για τη συντριπτική πλειονότητα των χριστιανών ήταν και είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη μετάφραση), αλλά συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση της μεταφρασεολογίας ως αυτόνομου επιστημονικού κλάδου.

⁷ Αξίζει να επισημανθεί η συμβολή του Ρ. Κασσύλκε (1930–2001) στη διάδοση των επικοινωνιακών μεταφράσεων στον γερμανόφωνο χώρο. Σε συνεργασία με τον Γ. Α. Λαίβεν, ο Κασσύλκε, ο οποίος ήταν ιερέας/θεολόγος και ιεραπόστολος στο Καμερούν (1955–1965), μετέφρασε αμέσως τη μονογραφία των NIDA & TABER 1969 στα γερμανικά (1969) και εφάρμοσε στην πράξη τη θεωρία

τριμερή ουσιαστικά διάκριση: 1) κατά λέξη και αντιστοιχιστικές (konkordant) μεταφράσεις, 2) επιστημονικές/φιλολογικές μεταφράσεις, 3) νοηματικά πιστές μεταφράσεις. Μια εικοσαετία περίπου αργότερα ο ίδιος (KASSÜHLKE 1998: 28–33) ακολούθησε την ταξινόμηση της REISS 1985a (1–5) εντάσσοντας στον πέμπτο «τύπο» μετάφρασης ως επί το πλείστον διασκευές και παραφράσεις για παιδιά ή ανθρώπους με μαθησιακές δυσκολίες.⁸

Το 1989 η Κριστιάνε Νορντ δημοσίευσε ένα νέο τυπολογικό μοντέλο γενικής μετάφρασης, στο οποίο ενέταξε αργότερα και τη δική της μετάφραση της Βίβλου (BERGER & NORD 1999, βλ. παρακάτω 3.1 σ. 57).⁹ Στην κατηγοριοποίηση των μεταφράσεων της Βίβλου διέκρινε πέντε τύπους: τη *διαγραμματική*, την *κατά λέξη*, τη *φιλολογική*, την *εξωτικίζουσα* και την *εργαλειακή* μετάφραση (αναλυτικότερα βλ. παρακάτω 3.1).¹⁰

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Χάιντεμαρι Ζαλέφσκυ (SALEVSKY 2001: 122–129) έκανε μια τριμερή ταξινόμηση με καθαρά μεταφρασεολογικούς όρους: 1) μεταφράσεις πιστές στη *δομή* του κειμένου-πηγή (strukturetreu), 2) μεταφράσεις πιστές στο *νοηματικό περιεχόμενο* του

της δυναμικής/λειτουργικής ισοδυναμίας συμμετέχοντας στην ολιγάριθμη ομάδα των μεταφραστών της λεγόμενης Gute Nachricht Bibel, μιας από τις βασικές μεταφράσεις της Γερμανικής Βιβλικής Εταιρείας, της οποίας υπήρξε και σύμβουλος σε θέματα μετάφρασης: 1968 (Καινή Διαθήκη), 1982 (ολόκληρη η Αγία Γραφή), 1997 (επεξεργασμένη και αναθεωρημένη έκδοση).

⁸ Ας σημειωθεί εδώ ότι συγκεκριμένους τύπους μετάφρασης (λ.χ. τον τύπο 5 στην κατηγοριοποίηση της REISS 1985a και του KASSÜHLKE 1998 ή τους τύπους 4–5 των NIDA & DE WAARD 1986, δηλαδή μεταφράσεις στις οποίες η διασκευή και η παράφραση κατέχουν πρωτεύοντα ρόλο) το ευρύ κοινό (αλλά και σημαντική μερίδα των ίδιων των μεταφρασεολόγων) δύσκολα θα τους θεωρούσε μεταφράσεις με την αυστηρή έννοια του όρου· από την πλευρά βέβαια των θεωρητικών του λειτουργισμού (βλ. παρακάτω κεφ. 3) πρόκειται χωρίς αμφιβολία για μεταφράσεις.

⁹ NORD 1989/2011.

¹⁰ NORD 2012: 140–143, NORD 2011a: 11–28. Ας σημειωθεί ότι η Νορντ σε συνεργασία με τον (πρόσφατα εκλιπόντα) σύζυγό της Κλάους Μπέργκερ (κάτοχος ως το 2006 της Έδρας Καίνης Διαθήκης στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης) μετέφρασαν από κοινού ολόκληρη την Καινή Διαθήκη, καθώς και μια πλειάδα πρώιμων και απόκρυφων κειμένων της χριστιανικής γραμματείας· βλ. BERGER & NORD 1999.

κειμένου-πηγή (sinntreu), 3) μεταφράσεις πιστές στην επίδραση του κειμένου-πηγή (wirkungstreu), προσθέτοντας δηλαδή ουσιαστικά την παράμετρο της λειτουργίας ενός κειμένου, παράμετρο που συνιστά τον κεντρικό άξονα του λειτουργικού παραδείγματος στη μετάφραση (βλ. παρακάτω κεφ. 3). Σύμφωνα με τη Ζαλέφσκυ οι μεταφράσεις της πρώτης κατηγορίας προσανατολίζονται στο κείμενο-πηγή (Ausgangstext-orientiert), αυτές της τρίτης κατηγορίας στο κείμενο-στόχος (Zieltext-orientiert), ενώ εκείνες της δεύτερης αποτελούν ενδιάμεση βαθμίδα, έναν μεικτό τύπο (Mischtyp).

Παρόμοια είναι και η κατηγοριοποίηση του θεολόγου Στέφαν Φέλμπερ (FELBER 2016: 34–36), ο οποίος φαίνεται πως συνδυάζει τις θεολογικές κατηγοριοποιήσεις με τα μεταφρασεολογικά δεδομένα διακρίνοντας τις εξής τρεις κατηγορίες: 1) μεταφράσεις που προσανατολίζονται στο κείμενο-πηγή, 2) δυναμικά/λειτουργικά ισοδύναμες μεταφράσεις, 3) παραφράσεις/διασκευές.

Στην ιστοσελίδα της Βρετανικής Βιβλικής Εταιρείας και στον «οδηγό» του Εμμανυέλ Λεβύ¹¹ για τις γαλλικές μεταφράσεις υπάρχει αποκλειστικά ή πρωτίστως η διάκριση των NIDA & TABER 1969, δηλαδή η διάκριση ανάμεσα στις μεταφράσεις με μορφική/τυπική ισοδυναμία (formal equivalence) και στις μεταφράσεις με δυναμική (=λειτουργική) ισοδυναμία (dynamic equivalence). Στην ιστοσελίδα της Γερμανικής Βιβλικής Εταιρείας αναφέρονται τρεις μεταφραστικοί τύποι, με την κατά λέξη και τη φιλολογική μετάφραση να έχουν συμπτυχθεί σε ένα είδος (δηλ. α) διαγραμματική, β) κατά λέξη/φιλολογική, γ) επικοινωνιακή).¹² Παρόμοια και στο HAUG 2012: 3–6 (για λογαριασμό της Γερμανικής Βιβλικής Εταιρείας), όπου όμως ως υποκατηγορία των φιλολογικών μεταφράσεων περιγράφονται εκείνες οι

¹¹ Για τα αγγλικά βλ. ενδεικτικά τον «οδηγό μεταφράσεων» στην ιστοσελίδα της Βρετανικής Βιβλικής Εταιρείας ([British and Foreign] Bible Society) <<https://bit.ly/33vFja6>>. Για τα γαλλικά βλ. LÉVY 2008, προσβάσιμο στο <<https://bit.ly/3sONIOh>>. βλ. γενικότερα και τη σχετική ιστοσελίδα στη Wikipedia <<https://bit.ly/3BsYIVC>>.

¹² Βλ. <<https://bit.ly/3BHEHKY>>.

μεταφράσεις που στα γερμανικά αποκαλούνται *begriffskonkordant* (αντιστοιχιστικές, βλ. σχετικά παρακάτω στην υποενότητα γ).¹³

Συνοψίζω ορισμένα προφανή συμπεράσματα, λ.χ. τη σημαντική προσπάθεια να διαμορφωθεί μια σαφής τυπολογία μεταφραστικών μοντέλων· τη διεπιστημονικότητα και τον διάλογο μεταξύ θεολογίας και μεταφρασεολογίας (η οποία με τη σειρά της εκ των πραγμάτων συνένωνε ήδη τη γλωσσολογία, τη φιλολογία και τις πολιτισμικές σπουδές), κάτι που είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν μεταφραστικά μοντέλα που λαμβάνουν υπόψη τους παραμέτρους και ζητούμενα τόσο από τη θεολογία όσο και από τη μεταφρασεολογία· την εκπόνηση και τη θετική πρόσληψη «ελεύθερων» μεταφράσεων για το ευρύ κοινό, οι οποίες πριν από έναν αιώνα θα ήταν αδιανόητες· την πολυπλοκότητα του ζητήματος, καθώς, παρά τον γόνιμο διάλογο και τις πολυάριθμες νέες μεταφράσεις, εξακολουθούν να υφίστανται θεμελιώδεις διχογνωμίες στο ζήτημα της μετάφρασης. Ενώ λ.χ. σημαντική μερίδα των θεολογικών κύκλων μένει σταθερά πιστή στην πρωταρχική και θεμελιώδη διάκριση του NIDA 1964 και των NIDA & TABER 1969, κυρίως όταν η ενασχόληση με τη μετάφραση μένει σε καθαρά χρηστικό-πρακτικό επίπεδο, για μια άλλη εξίσου σημαντική μερίδα των θεολόγων (αλλά και των αναγνωστών) οι κατά λέξη/φιλολογικές μεταφράσεις συνεχίζουν να αποτελούν την καλύτερη επιλογή.

Έχοντας κατά νου τη σχετικότητα, το πλήθος και τη ρευστότητα των παραπάνω τυπολογικών προσεγγίσεων, αξίζει να δούμε στη συνέχεια κάπως λεπτομερέστερα τους τέσσερις βασικούς τύπους της αρχικής κατηγοριοποίησης, τις στρατηγικές και τους στόχους που ακολουθεί ο κάθε ένας από αυτούς. Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση σε γενικές γραμμές συνταιριάζει τις διαφορετικές συνιστώσες των θεολογικών, των μεταφρασεολογικών και των φιλολογικών προσεγγίσεων, αν και δεν συμπεριλαμβάνει ρητά παραφράσεις και διασκευές.

¹³ Για τη συνάρτηση όλων αυτών των μοντέλων μεταξύ τους βλ. παρακάτω 3.2 και τον πίνακα 1, σ. 62.

α) Η διαγραμμαμική (ή λέξη προς λέξη) μετάφραση· αντιπαραβάλλει λέξη προς λέξη τη γλώσσα-πηγή με τη γλώσσα-στόχος στοχεύοντας πρωτίστως στην ένα προς ένα αντιστοίχιση/απόδοση των λέξεων και της συντακτικής σειράς του κειμένου-πηγή, αδιαφορώντας κατ' αρχήν για την ορθότητα της γλώσσας-στόχος. Η διαγραμμαμική μετάφραση απευθύνεται ουσιαστικά σε αναγνώστες που δεν γνωρίζουν ή δεν είναι εξοικειωμένοι με τη γλώσσα-πηγή, οπότε ο μεταφραστής μένει φορμαλιστικά πιστός στον αριθμό, στη σειρά των λέξεων και στις συντακτικές δομές της γλώσσας-στόχος —όσο φυσικά το επιτρέπει η σχέση μεταξύ γλώσσας-πηγή και γλώσσας-στόχος. Πρωταρχικός στόχος της διαγραμμαμικής μετάφρασης είναι να δοθεί μια σαφής εικόνα (ακόμα και σε όποιον αγνοεί πλήρως τη γλώσσα-πηγή) αφενός για το ποια λέξη μεταφράζεται πώς, αφετέρου για τη (γραμματικό)συντακτική δομή του κειμένου-πηγή. Οι διαγραμμαμικές μεταφράσεις έχουν προφανώς αντλήσει την έμπνευσή τους από αντίστοιχες πρακτικές γλωσσικών μαθημάτων και από τα παρασελίδια/υποσελίδια σχόλια των μεσαιωνικών χειρογράφων.

Παραθέτω ένα ενδεικτικό παράδειγμα από μια διαγραμμαμική μετάφραση του *Κατά Ματθαίων Ευαγγελίου* στα γερμανικά (DIETZ-FELBINGER 2014).

Κατά Ματθαίων 2, 13:

Ἄναχωρησάντων	δὲ	αὐτῶν ἰδοὺ	ἄγγελος	κυρίου
(Als) zurückgekehrt waren	aber	sie, siehe,	(der) Engel	(des) Herrn
φαίνεται κατ' ὄναρ	τῷ Ἰωσήφ λέγων·	ἐγερθεῖς	παράλαβε	τὸ
erscheint im Traum	dem Josef, sagend:	Aufgestanden	nimm zu dir	das
παιδίον καὶ	τὴν μητέρα αὐτοῦ	καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ	ἴσθι ἐκεῖ	
Kind und	— seine Mutter	und fliehe nach Ägypten und	sei dort,	
			(=bleibe)	
ἕως ἄν εἶπω	σοι·			
bis — ich Weisung gebe	dir;			

Πέρα από το εντελώς αδόκιμο της σύνταξης, του ρυθμού και του ύφους που χαρακτηρίζουν το κείμενο-στόχος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σημεία στίξης και οι επισημάνσεις που χρησιμοποιεί και επεξηγεί ο μεταφραστής στην εισαγωγή. Στο συγκεκριμένο παράθεμα:

Η *παρένθεση* χρησιμοποιείται λ.χ. για να δηλώσει ότι για έναν συγκεκριμένο τύπο του μεταφράσματος δεν υπάρχει αντίστοιχη λέξη στο κείμενο-πηγή, εν προκειμένω ο χρονικός σύνδεσμος (als) ή οι τύποι του οριστικού άρθρου (der) και (des). παρομοίως για την πιο ελεύθερη μετάφραση του *ϊσθι* (=bleibe).

Η *παύλα* στο κείμενο-στόχος επισημαίνει ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή την ύπαρξη λέξης στο πρωτότυπο, η οποία στο κείμενο-στόχος παραλείπεται και φαινομενικά μένει αμετάφραστη, λ.χ. το άρθρο *την* και το αοριστολογικό μόριο *αν*, των οποίων βέβαια η μετάφραση εμπεριέχεται σε παρακείμενες λέξεις ή προκύπτει από το συγκείμενο.

Τα *πλάγια στοιχεία* χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αλλαγές στη γραμματική και τη συντακτική κατηγορία, λ.χ. το *zurückgekehrt waren* παρουσιάζεται στο κείμενο-στόχος ως παρεμφατικός τύπος, αλλά στο πρωτότυπο είναι μετοχή. Το *sie* είναι στο κείμενο-στόχος ονομαστική πληθυντικού, αλλά στο κείμενο-πηγή *γενική* πληθυντικού.

Μια διαγραμματική μετάφραση από τα αρχαία στα νέα ελληνικά θα είχε την εξής μορφή: *ας δούμε ενδεικτικά κάποιες γραμμές από την Ανάβαση του Ξενοφώντα:*

(Ξενοφώντας, *Κύρου Ανάβασις* 2, 1, 12–13):

ᾧ Φαλίνε,	nūn, ὡς σὺ ὄρθς,	ἡμῖν	οὐδὲν ἔστιν	ἀγαθὸν ἄλλο
Φαλίνε,	τώρα ὅπως ἐσὺ βλέπεις	σ' ἐμὰς	κανένα δεν υπάρχει	αγαθὸ ἄλλο
εἰ μὴ	ὄπλα καὶ ἀρετὴ. ὄπλα μὲν	ἔχοντες		οἰόμεθα
εκτός από	ὄπλα καὶ ἀρετὴ. Τα ὄπλα μὲν	αν ἔχουμε		νομίζουμε
	ἂν καὶ τῇ ἀρετῇ	χρησθαι,		
ὅτι	– καὶ τὴν ἀρετὴ	(θα) μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε,		
παραδόντες δ'	ἂν ταῦτα	καὶ τῶν σωμάτων στερηθῆναι.		
(αν) παραδώσουμε ὁμως	– αυτά,	καὶ τα σώματα (=ζωές) (θα) χάναμε.		
μὴ οὖν οἶοι	τὰ μόνα ἀγαθὰ	ἡμῖν ὄντα		
μη λοιπόν νομίζεις	(ὅτι) τα μόνα ἀγαθὰ	σ' ἐμὰς που εἶναι/υπάρχουν		
ὑμῖν	παραδώσειν,	ἀλλὰ σὺν τούτοις	καὶ περὶ τῶν ὑμετέρων	
σ' ἐσὰς	θα παραδώσουμε,	ἀλλὰ με αυτά	καὶ για τα δικά σας	
ἀγαθῶν	μαχοῦμεθα.			
αγαθὰ	θα πολεμήσουμε.			

Παρατηρούμε πως στη διαγραμμαμική μετάφραση πρωτεύοντα ρόλο κατέχουν η σειρά των λέξεων και η γραμματικοσυντακτική τους λειτουργία, έτσι ώστε να καταστεί σαφής πρώτα η δομική και ύστερα η νοηματική σχέση των λέξεων του κειμένου-πηγή με εκείνες του κειμένου-στόχος.¹⁴ Η διαγραμμαμική λοιπόν μετάφραση προσανατολίζεται με σχολαστική αυστηρότητα στη δομική μορφή του κειμένου-πηγή και τυπώνεται ακριβώς έτσι, δηλ. με αντιπαραβολή σειρά προς σειρά (εξ ου και το όνομα: δια-γραμμή) του κειμένου-πηγή προς το κείμενο-στόχος. Κατά συνέπεια η διαγραμμαμική μετάφραση χαρακτηρίζεται από καθεστώς ετερονομίας, δηλαδή η μετάφραση δεν εκπονείται για να λειτουργήσει αυτόνομα και ανεξάρτητα από το κείμενο-πηγή, αλλά πάντοτε συμπληρωματικά και παράλληλα προς αυτό· το προϋποθέτει λειτουργώντας εντέλει ως ένα είδος γλωσσικού, συντακτικού και νοηματικού σχολιασμού που εξυπηρετεί την παράλληλη ανάγνωση με το κείμενο-πηγή.

Διαγραμμαμικές μεταφράσεις σε τέτοια μορφή δεν συνηθίζονται βέβαια στο ζευγάρι *αρχαία—νέα ελληνικά*, όμως οι περισσότερες μεταφράσεις σε σχολικά βοηθήματα, όπου αντιπαραβάλλονται σε δίστηλο το πρωτότυπο και η μετάφραση, έχουν παρόμοιο στόχο και εφαρμόζουν σαφώς τεχνικές διαγραμμαμικής μετάφρασης. Για τον λόγο αυτό αξίζει, νομίζω, η εξής παρενθετική επισήμανση: Αν θεωρήσουμε ότι η μεταφραστική πράξη προσδιορίζεται μεταξύ άλλων από τον σκοπό της μετάφρασης και το κοινό στο οποίο απευθύνεται (βλ. παρακάτω στο κεφ. 3 τη Θεωρία του Σκοπού), κάθε μεταφραστική στρατηγική είναι θεμιτή όσο μια μετάφραση επιτελεί τον συγκεκριμένο και προκαθορισμένο εκείνο στόχο για τον οποίο εκπονείται. Από την άλλη, όταν η στρατηγική της διαγραμμαμικής μετάφρασης γνωρίζει τόσο μεγάλη εφαρμογή όσο στην ελληνική εκπαίδευση,

¹⁴ Ας σημειωθεί εδώ ότι η μορφολογική και μορφική εγγύτητα στο ζευγάρι *αρχαία ελληνικά—νέα ελληνικά* δημιουργεί, συνειδητά ή ασυνείδητα, πολύ περισσότερες «δεσμεύσεις» και μεταφραστικά προβλήματα στο κείμενο-στόχος απ' ό,τι σε άλλα ζευγάρια γλωσσών, όταν λ.χ. προκρίνονται λεξικές επιλογές με βασικό κριτήριο την ετυμολογική συγγένεια, το παρεμφερές ή και ταυτόσημο της μορφής (=του σημαίνοντος) συγκεκριμένων λέξεων στα δύο γλωσσικά συστήματα, (σ)τάση που ρητά ή άρρητα (υπερ)χαρακτηρίζει ακόμα πολλές μεταφράσεις, κυρίως σχολικές, από τα αρχαία προς τα νέα ελληνικά· πβ. KARVOUNIS 2022.

αλλά ο δέκτης (εν προκειμένω ο μαθητής) κατά κανόνα αγνοεί ότι η διαγραμματική μετάφραση αποτελεί μία μόνο επιλογή και με πολύ συγκεκριμένο στόχο, τότε στην περίπτωση αυτή ο μέσος δέκτης θα σχηματίσει εκ των πραγμάτων ορισμένες στρεβλές απόψεις σχετικά με τη μετάφραση, όπως λ.χ.: 1) ότι η στρατηγική της διαγραμματικής μετάφρασης ταυτίζεται με τη διαδικασία της μετάφρασης εν γένει, 2) ότι η γλωσσική/ συστημική ορθότητα του κειμένου-στόχος (=του νεοελληνικού) είναι εν προκειμένω μάλλον δευτερεύουσας σημασίας, 3) ότι το σύστημα της γλώσσας-στόχος (=νέα ελληνική) επιτρέπεται να αλλοιωθεί προς οποιαδήποτε κατεύθυνση (γραμματικοσυντακτικό, λεξικό, πραγματολογικό πεδίο), 4) ότι μια μετάφραση που εκπονείται για να λειτουργήσει ως ετερόνομο κείμενο, δηλαδή για να διαβαστεί συμπληρωματικά προς το κείμενο-πηγή, μπορεί εντέλει να λειτουργεί και αυτόνομα.

β) Η κατά λέξη μετάφραση· επιδιώκει επίσης δομική εγγύτητα προς το κείμενο-πηγή, ακολουθώντας όμως τους θεμελιώδεις γραμματικοσυντακτικούς κανόνες της γλώσσας-στόχος. Κατά συνέπεια, το μετάφρασμα που προκύπτει είναι από πλευράς γλωσσικού συστήματος αυτόνομο και δεν χρειάζεται συνεχή σύγκριση με το κείμενο-πηγή για να γίνει κατανοητό. Ανάλογα με τη δομική σχέση των εκάστοτε γλωσσών, η διαγραμματική και η κατά λέξη μετάφραση είναι δυνατόν να συγκλίνουν ή να αποκλίνουν σημαντικά μεταξύ τους, όμως ο μεταφραστικός στόχος είναι στην κάθε περίπτωση σαφώς διακριτός, κάτι που διαφοροποιεί τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη τους δύο αυτούς μεταφραστικούς τύπους. Ας σημειωθεί ότι μέχρι και τα μέσα του 20ού αιώνα η κατά λέξη και η φιλολογική μετάφραση αποτέλεσαν τους κατεξοχήν τύπους μετάφρασης της Αγίας Γραφής.

γ) Η φιλολογική μετάφραση· διαφοροποιείται θεωρητικά από την κατά λέξη μετάφραση στα εξής δύο σημεία: 1) Επιδιώκει ένα φιλολογικά ορθό, αλλά και πιο εκλεπτυσμένο γλωσσικό ύφος προκρίνοντας λ.χ. λεξικές εκδοχές που παρουσιάζουν μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας/ απόκλισης από εκείνες της κατά λέξη μετάφρασης.

2) Επιδιώκει να εμπλουτίσει το κείμενο-στόχος με τις απαραίτητες εκείνες ιστορικο-φιλολογικές πληροφορίες —συνήθως με τη μορφή υποσημειώσεων/ σύντομων σχολίων— οι οποίες θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα το κείμενο-πηγή και τα σημεία που λειτουργούν εντέλει ξενοποιητικά προς τον αναγνώστη. Ας σημειωθεί ωστόσο ότι το δεύτερο από τα διαφοροποιητικά αυτά κριτήρια εξαρτάται ίσως περισσότερο από τους εκδοτικούς στόχους της εκάστοτε έκδοσης/σειράς και λιγότερο από την κατ' αρχήν μεθοδολογία του μεταφραστή.

Μεταφράζοντας ένα δικανικό κείμενο της κλασικής εποχής και συναντώντας την περίφημη γραφή ύβρεως, δηλαδή μια δημόσια αγωγή για βίαιη συμπεριφορά, η οποία όμως απέρρευε από την αλαζονεία και την αίσθηση κοινωνικής ανωτερότητας του δράστη,¹⁵ η φιλολογική μετάφραση θα ενίσχυε το κατά λέξη μετάφρασμα του όρου γραφή ύβρεως με σχετική υποσημείωση και σχόλιο για να διευκρινίσει στον αναγνώστη το νομικό πλαίσιο και τους συνειρμούς που είχε η γραφή ύβρεως για τους αρχαίους Αθηναίους· κι αυτό γιατί δεν υπάρχει κανένας ισοδύναμος ή έστω αντίστοιχος όρος στο νομικό σύστημα της σύγχρονης Ελλάδας.

Για να χρησιμοποιήσω ένα παράδειγμα από το ευαγγελικό κείμενο, μια φιλολογική μετάφραση θα φροντίσει λ.χ. να επεξηγήσει (μη κατανοητές) εβραϊκές λέξεις, νομισματικές μονάδες και κοινωνικοπολιτικούς όρους που δεν σημαίνουν τίποτα για τον σύγχρονο αναγνώστη, εφόσον επιλέξει να διατηρήσει τα παραπάνω στην αρχική τους μορφή.

Πέρα από την παρουσία ή όχι υποσημειώσεων, βασική επιδίωξη της φιλολογικής μετάφρασης είναι η γραμματικοσυντακτική εγγύτητα προς το κείμενο-πηγή, επιδίωξη που, όπως προαναφέρθηκε, τη φέρνει εκ των πραγμάτων πολύ κοντά στην κατά λέξη μετάφραση. Αυτός είναι και ο λόγος που η διάκριση μεταξύ κατά λέξη και φιλολογικής μετάφρασης είναι πολλές φορές δυσδιάκριτη ή και ανύπαρκτη· αφενός γιατί η ύπαρξη υποσημειώσεων και σχολίων μπορεί κάλλιστα να συνοδεύει οποιονδήποτε τύπο μετάφρασης, αφετέρου

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά D. M. MacDowell, *Το δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, Αθήνα 1986: 199–204.

γιατί μια κατά λέξη μετάφραση μπορεί αντίστοιχα να είναι ιδιαίτερα προσεγμένη ως προς τις λεξιλογικές επιλογές και το γλωσσικό της ύφος.

Στο πλαίσιο είτε της κατά λέξη είτε της φιλολογικής μετάφρασης εγείρεται κάποιες φορές το αίτημα της καθολικής λεξικής αντιστοιχίας (Begriffskonkordanz),¹⁶ σύμφωνα με το οποίο θεμελιώδεις έννοιες του κειμένου-πηγή «οφείλουν» να μεταφράζονται ενιαία και πάντοτε με την ίδια λέξη στο κείμενο-στόχος, όχι δηλαδή ανάλογα με τη διαφορετική (υπο)σημασία που έχουν σε διαφορετικά χωρία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η νοηματοδότηση στο κείμενο-στόχος ενδεχομένως να μην ανταποκρίνεται (καθόλου) στην καθιερωμένη σημασία που έχει η συγκεκριμένη λέξη στη γλώσσα-στόχος και να ξενίζει τον αναγνώστη, ο οποίος πρέπει πρώτα να εξοικειωθεί με τη συγκεκριμένη στρατηγική. Κατά συνέπεια, ο αναγνώστης πρέπει να γνωρίζει ότι λ.χ. η λέξη «σαρξ» του κειμένου-πηγή θα αποδίδεται εν προκειμένω με μία συγκεκριμένη και σε όλο το μετάφρασμα πάντοτε με την ίδια λέξη, κάτι που αφενός παραπέμπει σε στρατηγική της διαγραμματικής μετάφρασης, αφετέρου παραβιάζει κάποιες θεμελιώδεις αρχές της σημασιολογίας. Οι όχι τόσο συχνές αυτές αντιστοιχιστικές μεταφράσεις (begriffskonkordante Übersetzungen) δεν μπορούν, νομίζω, να θεωρηθούν διαφορετικός τύπος μετάφρασης αλλά μάλλον επιμέρους στρατηγική των κατά λέξη/φιλολογικών μεταφράσεων.

Και στους τρεις πάντως τύπους μετάφρασης που προαναφέρθηκαν (διαγραμματική, κατά λέξη, φιλολογική) η στάση του μεταφραστή απέναντι στον αναγνώστη είναι ξεκάθαρα *ξενοποιητική*, δηλαδή με σαφή προσανατολισμό στο κείμενο-πηγή, προσανατολισμό όμως ο οποίος μπορεί να ποικίλλει σημαντικά από τύπο σε τύπο ως προς α) τον βαθμό μορφικής ή νοηματικής αντιστοιχίας προς τη γλώσσα-πηγή και β) τον βαθμό σύγκλισης προς/απόκλισης από τους δομικούς-συντακτικούς κανόνες της γλώσσας-πηγή.

δ) Η λειτουργικά ισοδύναμη (functional equivalence translation) ή *επικοινωνιακή μετάφραση* (kommunikative Übersetzung).¹⁷ σε αντί-

¹⁶ Βλ. λ.χ. την κατηγοριοποίηση στον HAUG 2012: 4.

¹⁷ Ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως στον γερμανόφωνο χώρο (βλ. λ.χ. KASSÜHLE 1998: 31–32 και HAUG 2012: 5–6, χωρίς όμως, όπως είδαμε παραπάνω, να έχει

θεση με όλες τις προηγούμενες προσανατολίζεται στη γλώσσα-στόχος επιδιώκοντας τη λειτουργική ισοδυναμία μεταξύ κειμένου-πηγή και κειμένου-στόχος ή αλλιώς στην επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα ανάμεσα στον συγγραφέα και τον αναγνώστη. Η εν λόγω στρατηγική ανάγεται, όπως προαναφέρθηκε, στη διάκριση του Γ. Νάιντα ανάμεσα στη μορφική αντιστοιχία (formal correspondence) και στη δυναμική ή λειτουργική ισοδυναμία (dynamic / functional equivalence)¹⁸ των δύο κειμένων (του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχος), με το σκεπτικό ότι η διατήρηση της όποιας μορφικής, συντακτικής ή

εκτοπίσει εναλλακτικές κατηγοριοποιήσεις) και ανάγεται, όσο μπορώ να κρίνω, στη σχετική τυπολογία της REISS 1985a: 35–36 (βλ. παραπάνω), μολονότι εκείνος που έφερε πρώτος την επικοινωνιακή διάσταση της μετάφρασης στο προσκήνιο και την ανέλυσε διεξοδικά ήταν ο Γ. Νάιντα (NIDA 1964, NIDA & TABER 1969, NIDA & DE WAARD 1986· βλ. σχετικά παρακάτω). Ενστάσεις για τον όρο επικοινωνιακή (μετάφραση) της Ράις στο NORD 2011: 15, η οποία σωστά μεν αντιτείνει ότι κάθε μετάφραση είναι ουσιαστικά «επικοινωνιακή», εφόσον στοχεύει στην επικοινωνία, ο όρος όμως χρησιμοποιείται από τη Ράις αντιπροσωπευτικά εστιάζοντας στην πρωταρχική (όχι μοναδική / αποκλειστική) ιδιότητα του συγκεκριμένου τύπου μετάφρασης. Άλλωστε η ίδια η Νορντ διαχωρίζει με πολύ παρόμοια κριτήρια τους τύπους μετάφρασης (NORD 2011: 11–27) τονίζοντας τον «επικοινωνιακό» χαρακτήρα των «εργαλειακών» μεταφράσεων στη δική της τυπολογία (NORD 2011: 23· βλ. παρακάτω το κεφ. 3.1). — Η επικοινωνιακή μετάφραση στα μεταφραστικά μοντέλα της Αγίας Γραφής δεν πρέπει να συγχέεται με το εννοιολογικό ζευγάρι «σημασιολογική μετάφραση» vs «επικοινωνιακή μετάφραση» (semantic vs communicative translation) που χρησιμοποίησε ο NEWMARK 1988 για να περιγράψει την αντίθεση μεταξύ *πηροκεντρικών* και *στοχοκεντρικών* στρατηγικών· βλ. αναλυτικότερα παρακάτω 3.1.

¹⁸ Ο NIDA 1964 εισήγαγε αρχικά τη διάκριση μεταξύ *μορφικής / τυπικής* και *δυναμικής* ισοδυναμίας (formal vs dynamic equivalence), αλλά στη μεταγενέστερη κοινή δημοσίευση με τον Τέιμπερ (NIDA & TABER 1969) η μορφική / τυπική ισοδυναμία μετατράπηκε σε *αντιστοιχία* (formal correspondence), για να δοθεί έμφαση στη διαφορά μεταξύ *αντιστοιχίας* (η οποία προκύπτει από την εστίαση στον «τύπο») και *ισοδυναμίας* (η οποία προκύπτει από την εστίαση στο νόημα). Χωρίς να επηρεάζει την ουσία στην κοινή δημοσίευση με τον Ντε Βάρτ (NIDA & DE WAARD 1986), ο όρος «δυναμική», ο οποίος είχε δημιουργήσει αρκετές παρανοήσεις, αντικαταστάθηκε εντέλει από τον όρο «λειτουργική» ισοδυναμία, ο οποίος προσεγγίζει περισσότερο τα δεδομένα της μεταφρασεολογίας. Πάντως στο NIDA & DE WAARD 1986 μετριάζεται η αποκλειστική επιλογή του νοήματος σε βάρος της μορφής (όπως γινόταν σε προγενέστερες μελέτες: NIDA 1964, NIDA & TABER 1969) και αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία (και) στη ρητορική δομή και στα ρητορικά σχήματα ενός κειμένου· βλ. και παρακάτω με υποσημείωση 37.

λεξικής αντιστοιχίας (την οποία συνεπάγεται η κατά λέξη/φιλολογική μετάφραση) οδηγεί συχνά σε ακατανοητότητα ή παρανόηση του πρωτοτύπου.¹⁹

Ας παρατεθούν κατ' αρχήν οι θεμελιώδεις αρχές που διατύπωσαν και προέταξαν οι NIDA & TABER 1969 στη σχετική δημοσίευση, αρχές που αφενός διέπουν το ευρύτερο μεταφρασεολογικό τους πιστεύω, αφετέρου άσκησαν τεράστια επιρροή στον τρόπο μετάφρασης της Βίβλου και στη μεταφρασεολογία γενικότερα:

- 1) Κάθε γλώσσα έχει τη δική της υπόσταση/ιδιαιτερότητα.
- 2) Η αποτελεσματική επικοινωνία προϋποθέτει τον σεβασμό της ιδιαιτερότητας κάθε άλλης γλώσσας.
- 3) Οτιδήποτε λέγεται σε μια γλώσσα μπορεί να ειπωθεί και σε μια άλλη, όσο η γλωσσική μορφή δεν αποτελεί θεμελιώδες συστατικό του μηνύματος καθαυτό.
- 4) Για να διατηρηθεί το περιεχόμενο ενός μηνύματος, πρέπει να μεταβληθεί η γλωσσική του μορφή.
- 5) Οι γλώσσες της Βίβλου υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς όπως κάθε άλλη φυσική γλώσσα.
- 6) Οι συγγραφείς της Βίβλου προσδοκούσαν να είναι κατανοητοί.
- 7) Ο μεταφραστής οφείλει να προσπαθήσει να αναπαραγάγει το νοηματικό περιεχόμενο ενός χωρίου όπως το εννοούσε ο συγγραφέας του.²⁰

Κεντρική ιδέα της λειτουργικά ισοδύναμης/επικοινωνιακής μετάφρασης είναι η μεταφορά του εκάστοτε «μηνύματος» του κειμένου-πηγή ώστε να επιτευχθεί εκείνος ακριβώς ο βαθμός επικοινωνίας με τους αναγνώστες του κειμένου-στόχος ο οποίος ήταν δεδομένος και για τους αναγνώστες του κειμένου-πηγή. Αν λοιπόν θεωρηθεί ότι σε μια φράση του Ευαγγελίου ο συγκαιρινός αναγνώστης/ακροατής προσλάμβανε ένα συγκεκριμένο μήνυμα, το ίδιο ακριβώς μήνυμα πρέπει να μεταφέρει και στο κείμενο-στόχος η

¹⁹ Συνοπτική παρουσίαση στους DE WAARD & DE LA BRASQUE 2011: 2343–2344 και κυρίως KASSÜHLKE 1998: 22–27, 31–32. Αναλυτική παρουσίαση στους NIDA & TABER 1969 και NIDA & DE WAARD 1986.

²⁰ NIDA & TABER 1969: 3–11.

λειτουργικά ισοδύναμη μετάφραση — κάτι που σύμφωνα με τους NIDA & TABER 1969 συνήθως προϋποθέτει τυπολογικές/μορφικές αλλαγές.²¹ Προς όφελος δηλαδή του μηνύματος ο μεταφραστής δεν πρέπει να μένει προσκολλημένος στη δομική/λεξική επιφάνεια του κειμένου-πηγή επιδιώκοντας μια μεταφορά των «επιφανειακών» στοιχείων του (λ.χ. της γραμματικοσυντακτικής δομής ή αποκλειστικά της κυριολεκτικής σημασίας των λεξικών μονάδων),²² αλλά να αναζητά και να μεταφέρει στο κείμενο-στόχος το αρχικό νόημα και την αρχική λειτουργία που είχε μια συγκεκριμένη λέξη/φράση/διατύπωση στο κείμενο-πηγή στοχεύοντας έτσι σε ένα ισοδύναμο αποτέλεσμα. Οι NIDA & TABER 1969 εστίασαν λοιπόν απευθείας στην έννοια της ισοδυναμίας,²³ γεγονός το οποίο συνιστούσε κατά τη γνώμη μου τον εξής καινοτόμο συνδυασμό: 1) Την επισήμανση μιας *de facto* γλωσσικής και μεταφραστικής *ασυμμετρίας*, στάση που προφανώς αξιοποιούσε τη θεωρία της γλωσσικής σχετικότητας των Σαπάιρ-Γουρφ²⁴ και την εμπειρία των ιεραποστολικών

²¹ NIDA & TABER 1969: 5: «To preserve the content of the message the form must be changed».

²² Σύμφωνα με ένα κλασικό παράδειγμα των NIDA & TABER 1969: 105, το μήνυμα ενός κειμένου παρομοιάζεται με τα ρούχα που βρίσκονται σε δύο διαφορετικές βαλίτσες, οι οποίες ενδέχεται να έχουν διαφορετικό σχήμα, άρα και ο τρόπος τοποθέτησης των ρούχων θα είναι διαφορετικός. Το προφανές συμπέρασμα της παρομοίωσης είναι ότι η μορφή δεν πρέπει να επηρεάζει το περιεχόμενο.

²³ Η οποία, όσο γνωρίζω, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ρόμαν Γιάκομπσον στο κλασικό του άρθρο για τις γλωσσολογικές πτυχές της μετάφρασης: JAKOBSON 1959: 233.

²⁴ Σύμφωνα με τη θεωρία της γλωσσικής σχετικότητας που φέρει το όνομα των Έντουαρντ Σαπάιρ (1884–1939) και Μπέντζαμιν Λη Γουρφ (1897–1941), η γλώσσα επηρεάζει ή και (προ)καθορίζει τη σκέψη και την (κοσμο)αντίληψη μιας συγκεκριμένης κοινότητας ανθρώπων και όχι αντίστροφα. Ας σημειωθεί ότι δεν πρόκειται για ενιαία θεωρία. Στην πιο ακραία της μορφή η θεωρία της γλωσσικής σχετικότητας ορίζει πως η γλώσσα προκαθορίζει έως και «εγκλωβίζει» τη σκέψη και τον τρόπο αντίληψης της πραγματικότητας στην κοινότητα που τη χρησιμοποιεί. Στην πιο ήπια μορφή της ορίζει ότι η γλώσσα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο μια συγκεκριμένη γλωσσική κοινότητα αντιλαμβάνεται και (οικο)δομεί στοιχεία της περιβάλλουσας πραγματικότητας. Αν και η «ιδέα» για τη γλώσσα ως εκφραστή της «ψυχής»/«φυσιολογίας»/«ιδιοσυγκρασίας» ενός έθνους ανάγεται ως γνωστόν στον γερμανικό ρομαντισμό (τέλη 18ου–αρχές 19ου αιώνα) με κυριότερο

μεταφραστικών προσπαθειών/μεταφράσεων· ουσιαστικά δηλαδή την παραδοχή πως η θεμελιώδης διαφορετικότητα επιμέρους πολιτισμών/πολιτισμικών ομάδων και γλωσσών καθιστά πολύ συχνά εκ των πραγμάτων αδύνατη τη μεταφορά των *ιδίων* (γραμματισμολογικών, λεξικών, πραγματολογικών) μέσων και του *ιδίου* νοήματος στη γλώσσα-στόχος. 2) Σε αντίθεση όμως με τη θεωρία της γλωσσικής σχετικότητας, η οποία στην ακραία της μορφή υποστηρίζει πως η (απόλυτη) μεταφρασιμότητα είναι αδύνατη, οι NIDA & TABER 1969 θεωρούν πως οτιδήποτε λέγεται σε μια γλώσσα Α μπορεί να ειπωθεί και σε μια γλώσσα Β (βλ. παραπάνω το παράθεμα 3 των μεταφρασεολογικών τους αρχών). Συνεπώς, εκείνο που πρέπει να αναζητηθεί κατά τη μεταφραστική διαδικασία δεν είναι το *πανομοιότυπο* και *ταυτόσημο*, αλλά το *ισοδύναμο*, το *πλησιέστερο φυσικό ισοδύναμο* (closest natural equivalence), όπως το αποκάλεσαν, ανάλογα με τη σχέση των δύο γλωσσών.²⁵

Ενώ λ.χ. στα ελληνικά το αίσθημα της χαράς/ευχαρίστησης μεταδίδεται μέσα από την «καρδιά» σε εκφράσεις όπως «ηυφράνθη ή καρδιά» ή «χαρήσεται ή καρδιά»,²⁶ μια κατά λέξη μετάφραση της «καρδιάς» σε πολλές αφρικανικές γλώσσες ή στα εβραϊκά θα έδινε εντελώς λανθασμένες εντυπώσεις, αφού σε αντίστοιχες περιπτώσεις/εκφράσεις οι συγκεκριμένες αφρικανικές γλώσσες χρησιμοποιούν το *συκώτι*, ενώ η εβραϊκή τα *νεφρά*, αλλά όχι την καρδιά, η

εκπρόσωπο τον Βίλχελμ φον Χούμπολτ, οι Σαπάιρ και Γουρφ συγκεκριμενοποίησαν τη σχέση μεταξύ γλώσσας και κοσμοαντίληψης χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα γλώσσες ιθαγενών της Αμερικής. Οι απόψεις τους προσλήφθηκαν ως «θεωρία» μετά θάνατον, κυρίως μέσα από την κριτική που δέχθηκαν τις επόμενες δεκαετίες. Ο πυρήνας της θεωρίας τους λειτούργησε πάντως γόνιμα προσφέροντας αφετηρίες ερωτημάτων και ερευνών για διάφορα επιστημονικά πεδία όπως η ψυχολογία, η φιλοσοφία, η (κοινωνική) ανθρωπολογία, η νευρογλωσσολογία κ.ά. Ας σημειωθεί επίσης ότι η ιδέα των θεμελιωδών διαφορών που υφίστανται ανάμεσα στους πολιτισμούς και τις γλώσσες τους κατέχει σημαντική θέση στη μεταφρασεολογική Θεωρία του Σκοπού (βλ. παρακάτω 3.1).

²⁵ «Translating consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in term of meaning and secondly in terms of style» (NIDA & TABER 1969: 12).

²⁶ Παραδείγματα από το BAUER 1988, s.v. καρδιά.

οποία στα εβραϊκά συνδέεται με τη βούληση κι όχι με τα συναισθήματα.²⁷ Ή, αλλιώς, η προσπάθεια να αποδοθεί η νεοελληνική έκφραση «μου κόπηκαν τα ήπατα» σε μια άλλη γλώσσα θα προσέκρουε κατά πάσα πιθανότητα στο γεγονός ότι ο ξαφνικός φόβος στη συγκεκριμένη γλώσσα-στόχος ίσως δεν εκφραζόταν ούτε με το *κόψιμο* ούτε με το *συκώτι*. Κι ενώ μπορεί να φαίνεται αυτονόητο ότι ο μεταφραστής θα χρησιμοποιούσε εν προκειμένω κάποια έκφραση της γλώσσας-στόχος που να αντιστοιχούσε στις σημασίες («κατατρόμαξα»), «πάγωσα απ' τον φόβο μου» κ.τ.ό., στη μετάφραση της Αγίας Γραφής η προσκόλληση στις επιμέρους λεξικές μονάδες έχει μακρά ιστορία, αφού μεταξύ άλλων μπορούσε / μπορεί να συνδέεται με την αντίληψη ότι κάθε λέξη του κειμένου-πηγή έχει συγκεκριμένο λόγο ύπαρξης ή ότι αποτελεί αντικείμενο θεοπνευστίας, άρα δεν πρέπει να τροποποιηθεί. Η συμβολή του Νάιντα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί επαναστατική ως προς το γεγονός ότι, χωρίς να αμφισβητήσει την ιερότητα του κειμένου, βοήθησε τον αναγνώστη να συνειδητοποιήσει ότι η σχέση μεταξύ *συγγραφέα*, (*ιερού*) *κειμένου*, *αναγνώστη* / *ακροατή* και *μεταφραστή* διέπεται από τα ίδια ακριβώς δεδομένα και ζητούμενα όπως και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση.

Οι NIDA & TABER 1969 πρότειναν ένα τριμερές μοντέλο μεταφραστικής διαδικασίας,²⁸ το οποίο ανεξάρτητα από την κριτική που

²⁷ Τα παραδείγματα από τους NIDA & TABER 1969: 107, DE WAARD & DE LA BRASQUE 2011: 2343· πρβλ. και ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ 1987: 70 κ.ε. Παρόμοια χρήση και στα γερμανικά σε εκφράσεις όπως *frisch/frei von der Leber weg sprechen* ή *sich den Ärger von der Leber reden* (βλ. λ.χ. *dwds.de s.v. Leber*) που αντιστοιχούν στις ελληνικές εκφράσεις «τα είπα και ξαλάφρωσα / ξαλάφρωσε η καρδιά μου».

²⁸ NIDA & TABER 1969: 33 κ.ε. (stage model), το οποίο περιλαμβάνει τα εξής τρία στάδια: το στάδιο της *ανάλυσης* του κειμένου-πηγή (analysis), της *μεταφοράς* (transfer) και της *αναδόμησης* ή *αναμετασχηματισμού* του κειμένου-στόχος (restructuring). Το stage model των NIDA & TABER 1969 επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη θεωρία της γενετικής-μετασχηματιστικής γραμματικής και τη σχέση *επιφανειακή vs βαθιά δομή* του Νόαμ Τσόμσκυ, αν και (αργότερα) ο Νάιντα αποδοκίμασε την εστίαση του Τσόμσκυ στον «ιδανικό» χρήστη και την εκ των πραγμάτων παραμέληση της «πραγματικής» γλωσσικής χρήσης (βλ. λ.χ. NIDA 2003). Αναλυτικά για τη σχέση της μεταφραστικής θεωρίας του Νάιντα με τον Τσόμσκυ και τη γενετική-μετασχηματιστική γραμματική στο FELBER 2016: 197–237.

δέχτηκε²⁹ και ανεξάρτητα από το πόσο επίκαιρο μπορεί να είναι ακόμα στις μέρες μας, κατάφερε να μεταθέσει την προσοχή των θεολογικών κύκλων από το κείμενο-πηγή στο κείμενο-στόχος χωρίς να δώσει την εντύπωση ότι αλλοιώνει το πρωτότυπο κείμενο.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η κλίμακα προτεραιοτήτων την οποία διατύπωσαν οι NIDA & TABER 1969: 14–32 με σκοπό να ιεραρχηθεί με σαφήνεια η σημασία των επιμέρους ζητουμένων της μετάφρασης: 1) αλληλουχία συμφραζομένων έναντι της κατά λέξης συνέπειας, 2) δυναμική ισοδυναμία έναντι της μορφικής αντιστοιχίας, 3) ύφος/γλώσσα προορισμένη για ακρόαση έναντι της γραπτής γλώσσας, 4) γλωσσικοί τύποι/εκφράσεις που είναι εύχρηστοι και αποδεκτοί από το ακροαματικό κοινό έναντι παραδοσιακών τύπων/εκφράσεων με μεγαλύτερο κύρος.³⁰ Βλέπουμε λοιπόν ότι το αίτημα για σημασιολογική σαφήνεια του κειμένου-στόχος συνδέεται άμεσα με δεδομένα προφορικής επικοινωνίας, ακόμα και εις βάρος λέξεων/εκφράσεων με αρχετυπική σημασία για τη βιβλική παράδοση — σύνδεση που απηχεί ξεκάθαρα την ιεραποστολική εμπειρία της χριστιανικής Εκκλησίας.

Οι θεμελιώδεις στόχοι της λειτουργικά ισοδύναμης μετάφρασης μπορούν λοιπόν να συνοψιστούν στα εξής:³¹ στη χρήση ενός σύγχρονου/επίκαιρου γλωσσικού τύπου χωρίς απαρχαιωμένες λέξεις/εκφράσεις που προκαλούν σύγχυση στον μέσο αναγνώστη· στην παρουσίαση των πολιτισμικών δεδομένων του κειμένου-πηγή με τέτοιο τρόπο ώστε αυτά να λειτουργούν οικεία στο κείμενο-στόχος· στην παραγωγή ενός κειμένου/μεταφράσματος σημασιολογικά σαφούς/διαφανούς, δηλαδή ενός κειμένου που δεν θα είναι σε επιμέρους

²⁹ Βλ. αναλυτικά FELBER 2016.

³⁰ Η τέταρτη κατηγορία είναι σημαντική για πολιτισμούς και κοινότητες που δεν διαθέτουν γραμματειακή ή/και βιβλική παράδοση. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι NIDA & TABER 1969: 31–32 διατυπώνουν μια περαιτέρω ιεράρχηση: 1) Οι μη χριστιανοί έχουν προτεραιότητα έναντι των χριστιανών (με σκοπό τη μεγαλύτερη κατανοητότητα του κειμένου), 2) η γλωσσική χρήση ατόμων ηλικίας 25–30 ετών έχει προτεραιότητα από τη γλωσσική χρήση των παιδιών και των μεγαλύτερων ηλικιών, 3) σε συγκεκριμένες συνθήκες πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη γλωσσική χρήση των γυναικών έναντι εκείνης των αντρών.

³¹ Πρβλ. DE WAARD & DE LA BRASQUE 2011: 2343 και KASÜHLKE 1998: 22 κ.ε., 31–32.

χωρία αινιγματικό ή απόκρυφο, σαφήνεια που ήταν/είναι προφανώς επιτακτικότερη ανάγκη στο πλαίσιο ιεραποστολικών μεταφράσεων· στην αποφυγή της ιδεολογικής χειραγώγησης του αναγνώστη· στη χρήση μιας κατά το δυνατόν ουδέτερης/συμπεριληπτικής γλώσσας (inclusive language) που αποφεύγει την ανδροκεντρική οπτική εκεί όπου το πρωτότυπο δεν αναφέρεται ρητά στο αρσενικό γένος, αν και στο συγκεκριμένο θέμα οι ντε Βάαρτ/ντε λα Μπρασκ προκρίνουν μια μετριοπαθή στάση συνιστώντας λ.χ. να αποφεύγονται αποδόσεις του είδους «ο Θεός, η μητέρα και ο πατέρας μας», θεωρώντας ότι όλες οι αναφορές στον Θεό έχουν μεταφορική σημασία.³²

Μία από τις βασικότερες καινοτομίες της μεταφρασεολογικής αυτής προσέγγισης συνίσταται στην επιθυμία/στάση του μεταφραστή να αναλάβει ο ίδιος την ευθύνη της κατανόησης και «ερμηνείας»³³ του κειμένου, ευθύνη που στους υπόλοιπους τύπους μετάφρασης δεν θεωρείται ότι αποτελεί έργο του μεταφραστή, αλλά του αναγνώστη, του ιερέα, του θεολόγου, του ιστορικού κ.ο.κ.,³⁴ κυρίως στα πολυάριθμα εκείνα δυσνόητα ή/και ακατανόητα σημεία/χωρία, όπου η κατά λέξη μετάφραση δεν συμβάλλει στην κατανόησή τους.

Μολονότι η έννοια της ισοδυναμίας (equivalence) δέχτηκε έντονη κριτική (κυρίως) στο πλαίσιο των λεγόμενων λειτουργικών θεωριών (βλ. παρακάτω 3.1), συνεχίζει να αποτελεί κεντρική έννοια των μεταφρασεολογικών αναζητήσεων και συζητήσεων. Ας σημειωθεί ότι η έννοια της ισοδυναμίας δεν αξιολογείται μονοσήμαντα στον χώρο της μεταφρασεολογίας, αλλά τοποθετείται σε ένα συνεχές, στο ένα άκρο του οποίου αντιμετωπίζεται ως απαραίτητη προϋπόθεση οποιασδήποτε μεταφραστικής προσπάθειας, ενώ στο άλλο ως

³² DE WAARD & DE LA BRASQUE 2011: 2343.

³³ «ερμηνεία» με τη σημασία της επιλογής μιας συγκεκριμένης νοηματικής εκδοχής σε χωρία στα οποία είναι πιθανές περισσότερες από μία εκδοχές. Σοβαρές αντιρρήσεις για τη χρήση του όρου «ερμηνεία» στη μετάφραση διατυπώνει η STOLZE 2005, βλ. και παρακάτω σ. 67 κ.ε. Για την «ερμηνεία» ως προϋπόθεση της κατανόησης και της μετάφρασης του βιβλικού κειμένου βλ. ΑΓΟΥΡΓΙΔΗΣ 1987 και ΚΟΛΑΤΣΙΟΥ-ΝΙΚΗΤΑ 2012: 278 κ.ε.

³⁴ Βλ. KASSÜHLKE 1998: 32, HAUG 2012 και STOLZE 2005.

εμπόδιο.³⁵ η δε πολυσημία αυτή φαίνεται εντέλει να απορρέει αφενός από το (εκάστοτε) διαφορετικό νόημα που αποδίδουν οι περισσότεροι θεωρητικοί της μετάφρασης στον συγκεκριμένο όρο, αφετέρου από τη σχέση που οι περισσότεροι θεωρούν ότι υφίσταται (ή πρέπει να υφίσταται) ανάμεσα στην ισοδυναμία και τη μετάφραση. Ας επισημανθεί εδώ η ανάλυση του KOLLER 1979/1997, ο οποίος διέκρινε πέντε διαφορετικά είδη ισοδυναμίας (δηλωτική, συνυποδηλωτική, κειμενική, πραγματολογική, μορφική)³⁶ καθιστώντας σαφές το πολύπτυχο της έννοιας. Κατά συνέπεια, το αίτημα της ισοδυναμίας από μόνο του δεν διευκρινίζει τον στόχο μιας μετάφρασης, καθώς απαιτείται συγκεκριμενοποίηση ως προς το είδος και το επίπεδο ισοδυναμίας που επιδιώκεται.³⁷

Παρά την κριτική που δέχτηκε η θεωρία της λειτουργικά ισοδυναμίας μετάφρασης,³⁸ η επιρροή της από το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και ύστερα υπήρξε καταλυτική και δημιούργησε ένα πολύ ισχυρό ανανεωτικό ρεύμα (ανα)μεταφράσεων της Αγίας Γραφής. Από τον αγγλόφωνο χώρο ας αναφερθούν επιλεκτικά οι μεταφράσεις *Good News Bible/Today's English Version* 1966, 1976, 1992, *Contemporary English Version* 1995, *New International Reader's Version* 1994, *Today's New International Version* 2005, και από τον γερμανόφωνο οι *Hoffnung für alle* 1996, *Gute Nachricht Bibel* 1968, 1982, 1997 και BERGER & NORD 1999.³⁹ Βέβαια, ούτε σε όλες τις μεταφράσεις που έγιναν στο πνεύμα της λειτουργικής ισοδυναμίας εφαρμόστηκαν πανομοιότυπες μεταφραστικές στρατηγικές (ή και τεχνικές), αλλά

³⁵ Βλ. λ.χ. τη συνοπτική παρουσίαση των δισταγμών απόψεων στο ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ 2015: 39 κ.ε.

³⁶ Συμπληρώσεις στο KENNY 1998· πρβλ. ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ 2015: 88–89 και αναλυτικά KENTΡΩΤΗΣ 2000: 264–290.

³⁷ Οι NIDA & TABER 1969 αναφέρονται πάντως στα διαφορετικά «επίπεδα» δίνοντας σαφή προτεραιότητα στη δηλωτική ισοδυναμία έναντι των άλλων. Στο NIDA & DE WAARD 1986 η σημασία της μορφής, του αισθητικού αποτελέσματος και των ρητορικών σχημάτων θα επανέλθει, καθώς οι συγγραφείς θεωρούν ότι σε πάρα πολλές περιπτώσεις τα ζητούμενα της βιβλικής μετάφρασης ξεπερνούν κατά πολύ τα δεδομένα της δηλωτικής ισοδυναμίας.

³⁸ Βλ. ενδεικτικά SIMON 1987, SMALLEY 1991: 123–132 και VENUTI 1995a: 21 κ.ε.

³⁹ Περισσότερα στο FELBER 2016: 35 κ.ε. Για τις γερμανικές μεταφράσεις βλ. αναλυτικότερα HAUG 2012.

ούτε και οι στρατηγικές αυτές εφαρμόζονται πάντοτε σε όλη την έκταση του κειμένου.⁴⁰ Οι λειτουργικά ισοδύναμες/επικοινωνιακές μεταφράσεις αποτελούν κατά βάση μια ετερογενή ομάδα με σημαντικές μεταξύ τους διαφορές, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο στόχο και την έκταση στην οποία εφαρμόζονται οι σχετικές στρατηγικές. Στην πράξη, κάτι που ισχύει για όλους τους μεταφραστικούς τύπους που προαναφέρθηκαν (1–4), οι μεταφραστικές στρατηγικές (όπως και οι τεχνικές) συχνά εφαρμόζονται επιλεκτικά και υβριδικά, γεγονός που οδήγησε αρκετούς ερευνητές να κάνουν λόγο για ένα μεταφραστικό συνεχές (translation continuum), με την κατά λέξη μετάφραση να καταλαμβάνει το ένα άκρο και την «κατά νόημα»/τη λειτουργικά ισοδύναμη/την παράφραση το άλλο.⁴¹ Συνεπώς, όλες οι υπάρχουσες μεταφράσεις τοποθετούνται, ανάλογα με τον βαθμό που εφαρμόζουν τις επιμέρους στρατηγικές, σε διαφορετικό σημείο μέσα στο εν λόγω μεταφραστικό συνεχές· δηλαδή, ακόμα κι αν δύο μεταφράσεις ανήκουν θεωρητικά ή και προγραμματικά στον ίδιο τύπο, είναι μάλλον δύσκολο να συμπίπτουν πλήρως ως προς την έκταση και τον τρόπο εφαρμογής των επιμέρους μεταφραστικών στρατηγικών.⁴²

Τελειώνοντας, αξίζει να δούμε ορισμένα συγκεκριμένα και χαρακτηριστικά παραδείγματα επισημαίνοντας ότι: α) το μοντέλο της λειτουργικής ισοδυναμίας αναπτύχθηκε μεν το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, αντίστοιχες στρατηγικές όμως εφαρμόζονταν επιλεκτικά ήδη από την Αρχαιότητα· β) η ιδέα της λειτουργικής ισοδυναμίας (Νάιντα) και η θεωρία του λειτουργισμού στη μεταφρασεολογία (βλ. παρακάτω 3.1) αποτέλεσαν και αποτελούν αφετηρία για

⁴⁰ Για την εν μέρει διαφορετική τυπολογία που χρησιμοποιείται από θεολόγους και μεταφρασεολόγους βλ. παρακάτω 3.2. Οι BERGER & NORD 1999 λ.χ. δεν κατατάσσουν τη μετάφρασή τους στις επικοινωνιακές μεταφράσεις (όπως κάνουν οι θεολόγοι), αλλά χρησιμοποιούν διαφορετική τυπολογία, βλ. παρακάτω και 3.1, 3.2 (πρβλ. παρακάτω και τον πίνακα 1, σ. 62).

⁴¹ Βλ. FELBER 2016: 32 με υποσημείωση 93 (και περαιτέρω βιβλιογραφικές αναφορές).

⁴² Η «στρατηγική υβριδικότητα» (με τις μεταφραστικές στρατηγικές να κινούνται στο συνεχές μεταξύ ξενοποίησης και οικειοποίησης) αποτελεί βέβαια τη συνήθη πρακτική της μεταφραστικής πραγματικότητας, βλ. σχετικά ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ 2015: 88 με το σχήμα 3.3.

πολύ ενδιαφέρουσες (ανα)προσεγγίσεις, όχι πάντοτε συμβατές με τις προσδοκίες των θεολογικών κύκλων.

Στο 1, 8 της *Αποκάλυψης του Ιωάννη* διαβάζουμε λ.χ.:

Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός

το οποίο ελλείψει ωμέγα στις υπόλοιπες γλώσσες μεταφράζεται συνήθως είτε με το γράμμα Ο για να διατηρηθεί η παρήχηση (/ο/), π.χ. Ich bin das A und das O,⁴³ ή διατηρείται (ξενοποιητικά) η ελληνική λέξη omega, π.χ. στην ESV 1971 / 2001: «I am the Alpha and the Omega», says the Lord God — απόδοση η οποία στους μη εξοικειωμένους με το ελληνικό αλφάβητο, κυρίως σε παλαιότερες εποχές, δημιουργούσε/δημιουργεί εύλογη απορία. Πόσο αυτονόητη ήταν/είναι λοιπόν η μεταφορά του άλφα-ωμέγα; Πολλές από τις λεγόμενες επικοινωνιακές μεταφράσεις αφήνουν πάντως το χωρίο ως έχει, προφανώς γιατί θεωρούν ότι η έκφραση, αν και λόγια, είναι προφανώς στερεότυπη στη χριστιανική παράδοση και στη γλώσσα της εποχής μας, ο δε ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει σ' ένα ερμηνευτικό λεξικό για να αναζητήσει περισσότερες πληροφορίες. Στη Vulgata του Άγιου Ιερώνυμου διαβάζουμε παρ' όλα αυτά την εξής πολύ ενδιαφέρουσα απόδοση: Ego sum alpha et omega, *principium et finis*, dicit Dominus Deus (η υπογράμμιση δική μου), όπου έχει προστεθεί επεξηγηματικά το απώτερο νόημα της έκφρασης «είμαι το άλφα και το ωμέγα, η αρχή και το τέλος, είπε ο Κύριος ο Θεός». Στην περίπτωση αυτή συναντάμε ουσιαστικά μια ιδιαίτερα τολμηρή προσθήκη⁴⁴ στο πρωτότυπο κείμενο που στοχεύει στην επίτευξη λειτουργικής/νοηματικής ισοδυναμίας, με την έννοια ότι ο μεταφραστής επέλεξε να προσθέσει μια πληροφορία, ας πούμε, αυτονόητη μεν για τον αναγνώστη της εποχής του κειμένου-πηγή, αλλά όχι πια κατανοητή για τον μη ελληνόφωνο αναγνώστη της εποχής του κειμένου-στόχος (Vulgata), χωρίς την οποία όμως τα δύο κείμενα (πρωτότυπο και μετάφραση) δεν θα ήταν νοηματικά ισοδύναμα.

⁴³ GNB 1997 / 2018, LUTHERBIBEL 1534 / 2017.

⁴⁴ Η προσθήκη επαναλαμβάνεται σε διάφορες μεταφράσεις μεταγενέστερων εποχών, λ.χ. στην KJB 1611 / 1769: I am Alpha and Omega, *the beginning and the ending*, saith the Lord (δική μου υπογράμμιση).

Η φράση στο 5, 13 του *Κατά Ματθαίον*

Ἕμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς·

θέτει λ.χ. το ερώτημα πόσο κατανοητή είναι στην εποχή μας η παρομοίωση με το αλάτι. Εννοεί το κείμενο-πηγή πως, όπως το αλάτι νοστιμίζει το φαγητό, έτσι και οι μαθητές θα δώσουν ουσιαστικό νόημα στη ζωή; Ἡ —πιθανότερο μάλλον— αποδίδει θεμελιώδη σημασία (για την ανθρώπινη επιβίωση) στην ιδιότητα του αλατιού ως υλικού συντήρησης των τροφών; Ἡ σύγχρονη μετάφραση της Ελληνικής Βιβλικῆς Εταιρίας στη δημοτική (ΕΒΕ 1989), η οποία εκπονήθηκε σε μεγάλο βαθμό στο πνεύμα της λειτουργικῆς ισοδυναμίας του Νάιντα,⁴⁵ ἄρα θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε κατ' αρχὴν επικοινωνιακή, αποδίδει το χωρίο ως εξής: «Ὁ,τι εἶναι το αλάτι για την τροφή, εἶστε κι εσεῖς για τον κόσμος», επιλέγοντας ἔτσι να αποσαφηνίσει το νόημα της φράσης για τον σημερινό αναγνώστη κι ὄχι να αποδώσει απλὰ το χωρίο κατὰ λέξη, ὅπως λ.χ. η μεταγενέστερη μετάφραση του ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ 2012: «Σεις εἶσθε το αλάτι της γης».⁴⁶ Παρόμοια επικοινωνιακή εἶναι και η στρατηγική των BERGER & NORD 1999: *Ihr seid das Salz der Erde. Salz ist unersetzlich* (δική μου υπογράμμιση) = «Εἶσθε το αλάτι της γης. *Το αλάτι εἶναι αναντικατάστατο*», επισημαίνοντας δηλαδή με την προσθήκη της φράσης «το αλάτι εἶναι αναντικατάστατο» τη σημασία του αλατιού για εκείνη την εποχή και το νόημα της παρομοίωσης.

Ας επισημανθῆι εδὼ ὅτι υπάρχουν πολύ πιο τολμηρές μεταφράσεις, ὅπως λ.χ. η περίπτωση της Volxbibel 3.0, 2009, η οποία, χωρίς να προκαθορίσει το αναγνωστικό της κοινό, βρήκε ιδιαίτερη ανταπόκριση κυρίως σε νέους και ανθρώπους με χαμηλὴ μόρφωση, αν και δεν ἔλειψαν αναγνώστες μεγάλων ηλικιών και (ακαδημαϊκῶν) επαγγελματιῶν υψηλοῦ γοήτρου:⁴⁷ *Ihr seid genauso wichtig, wie es Salz für diese Welt ist. Ohne euch würde nichts mehr richtig schmecken. Das ist*

⁴⁵ Βλ. ενδεικτικὰ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ 1987: 68 κ.ε.

⁴⁶ Πρβλ. και την κατὰ λέξη μετάφραση του Βάμβρα (ΒΑΜΒΡΑΣ 1844/1850): «Σεις εἶσθε το ἅλας της γης».

⁴⁷ Πληροφορίες για τη Volxbibel στο <<https://de.wikipedia.org/wiki/Volxbibel>> και DREYER 2012: 201 κ.ε.

so: *Ihr seid wie ein Kühlschranks für diese Welt – ohne euch würde alles vergammeln* (δική μου υπογράμμιση) = «Είστε τόσο σημαντικοί όσο και το αλάτι για τον κόσμο. Χωρίς εσάς τίποτα δεν θα ήταν πραγματικά νόστιμο. Βασικά είστε ό,τι κι ένα ψυγείο γι' αυτό τον κόσμο, γιατί χωρίς εσάς όλα θα σάπιζαν». Άσχετα αν στους θεολογικούς κύκλους η συγκεκριμένη μετάφραση θεωρείται μάλλον παράφραση,⁴⁸ οι στρατηγικές της είναι μεταφρασεολογικά (εν μέρει και θεολογικά, αφού θυμίζει ιεραποστολικές στρατηγικές) απόλυτα θεμιτές, έχοντας ως αφετηρία το γεγονός ότι (σύμφωνα με τον μεταφραστή) πλήθος εικόνων,⁴⁹ παρομοιώσεων, λέξεων και εκφράσεων του κειμένου-πηγή είναι παρωχημένες και δεν ανταποκρίνονται επ' ουδενί στη γλωσσική και πολιτισμική πραγματικότητα των αναγνωστών/ακροατών της — στην ουσία δηλαδή ακολουθεί στρατηγικές της λειτουργικής ισοδυναμίας αλλά και της θεωρίας του λειτουργισμού. Λ.χ., στην εικόνα για τη σημασία του αλατιού ο μεταφραστής θεωρεί πως δεν έχει κανένα ουσιαστικό νόημα για τους νέους του 21ου αιώνα, οπότε καταφεύγει σε μια επικαιροποίηση της συγκεκριμένης παρομοίωσης, με ένα παρόμοιο σκεπτικό όπως λ.χ. στην περίπτωση της έκφρασης ο *ἀμνός τοῦ θεοῦ*, η οποία στη μετάφραση προς τη γλώσσα των Ινουίτ Εσκιμώων εκ των πραγμάτων έπρεπε να αποδοθεί ως «φώκια» του θεού.⁵⁰

⁴⁸ Βλ. λ.χ. FELBER 2016: 36 και HAUG 2012: 33.

⁴⁹ Βλ. DREYER 2012: 204–205.

⁵⁰ ΒΗΑΕΝΜΑΙΕΡ 2011: 96. Κάτι παρόμοιο αναφέρει ο ίδιος ο DREYER 2012: 205 για να παραλληλίσει το ζήτημα της επικαιροποίησης των παρομοιώσεων/εικόνων. Σε μια παρουσίαση της μετάφρασης μια ακροάτρια μεγαλύτερης ηλικίας ανέφερε το εξής περιστατικό: Η ίδια συμμετείχε κάποτε σε μια μετάφραση της Βίβλου για κάποια φυλή Ινδιάνων του Αμαζονίου. Στο σημείο για τη γέννηση του Ιησού που το κείμενο γράφει «Θα βρείτε ένα βρέφος σπαργανωμένο και ξαπλωμένο μέσα σ' ένα παχνί» (*Κατά Λουκάν* 2, 12· η ελληνική μετάφραση από την ΕΒΕ 1989) οι Ινδιάνοι κατέστησαν σαφές στους μεταφραστές πως δεν γνώριζαν ούτε τα *σπάργανα* / *φασσιά* ούτε το *παχνί* / *τη φάτνη*. Αποφάσισαν λοιπόν να μεταφράσουν τα *σπάργανα* με «φύλλα μπανανιάς» και τη φάτνη με «αιώρα», λέξεις που ναι μεν δεν υπάρχουν στο πρωτότυπο, ήταν όμως οι μόνες που θα μπορούσαν να γίνουν κατανοητές στο συγκεκριμένο κοινό, προσφέροντας μάλλον το «πλησιέστερο φυσικό ισοδύναμο».

Παρομοίως και στο *Κατά Ματθαίον* 5, 40 «καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον» (=Κι αν κάποιος θέλει να σε πάει στο δικαστήριο για να σου πάρει το πουκάμισο, αφήσέ του και το πανωφόρι),⁵¹ όπου στη Volxbibel 2009 διαβάζουμε Wenn dir jemand dein Handy klaut, dann gib ihm auch noch das Ladegerät dazu! = «Αν κάποιος σου κλέψει το κινητό, δώσ' του και το τροφοδοτικό μαζί!». Σε πρώτη ανάγνωση η οικειοποιητική στρατηγική και η συμπερίληψη σύγχρονων πολιτισμικών δεδομένων φαίνονται φυσικά επιεικώς προκλητικές. Όμως το σκεπτικό είναι να αποδοθεί με σύγχρονα (=ισολειτουργικά) μέσα η σημασία του «χιτῶνα» της εποχής και της όλης κίνησης/πράξης. Πέραν του ότι το πουκάμισο στη συγκεκριμένη μετάφραση αποτελεί ένα μόνο μέρος της ενδυμασίας (σε αντίθεση με τον «χιτῶνα»), ο σύγχρονος αναγνώστης δεν αντιλαμβάνεται τη δυναμική που είχε η συγκεκριμένη κίνηση για τον αναγνώστη/ακροατή του κειμένου-πηγή του Ιου μεταχριστιανικού αιώνα, αφού ο σύγχρονος άνθρωπος έχει περισσότερο από ένα πουκάμισο και, φυσικά, ακόμα περισσότερο ρούχα για το επάνω μέρος του σώματος. Οπότε το να στερηθεί ένα από αυτά ενδεχομένως δεν αποδίδει την αρχική ιδέα του κειμένου-πηγή. Αντίθετα, το κινητό θεωρείται για έναν σύγχρονο νέο βασικότατο και (υπερ)πολύτιμο συστατικό της καθημερινής του ζωής. Συνεπώς, η απώλεια του κινητού και η οικειοθελής παραχώρηση του τροφοδοτικού αποδίδει σύμφωνα με τον μεταφραστή πολύ πιο «πιστά» το αρχικό μήνυμα του πρωτοτύπου απ' ό,τι η εικόνα με το πουκάμισο.

⁵¹ EBE 1989.